

Oilada yuzaga keladigan nizolarning bola ijtimoiylashuvi va tarbiyasiga ta'siri hamda nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari

Marat Allanazarovich Utepbergenov
Malika Olim qizi Roziqova
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Oilaviy nizolar - bu oila a'zolari o'rtasidagi qarama-qarshi munosabatlar, motivlar va muayyan vaziyatda bir-biriga mos kelmaydigan maqsadlar asosida yuzaga keladigan kelishmovchiliklarni bildiruvchi tushuncha bo'lib, ushbu maqolada oilaviy munosabatlar, oilada nizolarning turlari va yuzaga kelish sabablari hamda oiladagi nizolarning farzand tarbiyasiga ta'siri psixologik jihatdan tahlil qilingan va ma'lumotlar berilgan. Nazariy ma'lumotlar asosida tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: oila, nizo, inqiroz, ajrimlar, munosabat, axloqiy qarashlar, temperament, salbiy odatlar

The impact of family conflicts on the socialization and upbringing of children and the socio-psychological characteristics of conflicts

Marat Allanazarovich Utepbergenov
Malika Olim kizi Rozikova
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: Family conflicts are a concept that refers to disagreements between family members based on conflicting relationships, motives and incompatible goals in a particular situation. This article provides psychological analysis and information on family relations, types and causes of family conflicts, and the impact of family conflicts on child upbringing. Recommendations are developed based on theoretical data.

Keywords: family, conflict, crisis, separations, attitude, moral views, temperament, negative habits

Hozirgi kunda xorijiy va mahaliy psixologlar tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlarda oila psixologiyasi, oilaviy munosabatlar, oilaning farovonligiga oid ilmiy

izlanishlarning hissasi birmuncha ko'proqdir. Buning asosiy sababi sifatida esa oilaning barqarorligi jamiyat barqarorligiga bevosita ta'siridir.

Oilaviy nizolar oila paydo bo'lishining daslabki davrlaridan, his-tuyg'ular va qarindoshlik rishtalari bilan bog'langan odamlar guruhlarida paydo bo'lganidan beri mavjud. Hatto eng katta sevgi ham bir kun kelib, bir-birini sevganlarning birga bo'lishiga chidab bo'lmas holga keladi. Romantika bir qator janjallar bilan almashtiriladi va har bir suhbatda tushunmovchilikning o'tib bo'lmaydigan devori paydo bo'ladi. Har bir inson bunga duch keladi. Ammo yagona farq shundaki, ba'zi juftliklar nima bo'lishidan qat'iy nazar birga qolishadi, boshqalari esa ajrim bilan yakunlanadi.

Oiladagi nizolarning sabablari

Oilaviy munosabatlar buzilishining sababini o'z vaqtida sezish va aniqlash hamda uni imkon qadar tezroq tuzatishga harakat qilish uchun quyidagi mikroiqlimga katta e'tibor berish kerak.

G'.Shoumarov tahriri ostidagi Oila psixologiyasi darsligida oilaviy nizolarda kimlar ishtirok etayotganligiga ko'ra quyidagi turlarga bo'lingan:

- Er-xotin o'rtasidagi nizolar;
- Qaynona-kelin o'rtasidagi nizolar;
- Qaynona-kuyov o'rtasidagi nizolar;
- Ovsinlar o'rtasidagi nizolar;
- Ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi nizolar; [1]

Ushbu ruyxatni yana davom ettirish mumkin, biroq asosiy masalalardan yana biri bu aynan mana shu nizolarning kelib chiqish sabablarini aniqlash va uni bartaraf etish choralarini ko'rish psixologik tadqiqotlarning muhim vazifasidir.

Olib borilgan tadqiqotlarni tahlil qilish asosida oilaviz nizolarning quyidagi sabablarga ko'ra paydo bo'lishi aytilgan:

•Haddan tashqari sub'ektiv idrok. Ya'ni ota-onalar bola o'z boshida chizilgan idealga erisha olmasligini tushunishadi va uni tanqid qilishni va tengdoshlari bilan solishtirishni boshlaydilar, bu bola tarbiyasidagi eng kata xato bo'lib buning natijasida ota-ona va farzand orasida muqarrar norozilik va tortishuvlarga olib keladi. Bundan tashqari bu holatda qaynona-kelin o'rtasidagi nizolarga ham sabab bo'ladi. Ya'ni uydagi kelin qo'shni kelinlar bilan solishtirish natijasida nizolar kelib chiqishi mumkin.

•To'liq nazorat va vasiylik. Ota-ona tomonidan farzandlarni harakatlarni doimiy nazorat qilish va doimiy ravishda qoidalar va ko'rsatmalarga rioya qilish talabi ziddiyatga qarshi turishiga olib keladi.

•Gipokstiya. Bolaga haddan tashqari mustaqillik berilsa, u o'zini keraksiz, oiladagi o'rinsiz his qila boshlaydi. Shu sababli, uning ota-onasidan noroziligi kuchayadi, boshqa bolalarga hasad paydo bo'ladi, u yashirin va asabiy bo'lib qoladi.

•Noqulay yosh. Bola hayotidagi muhim va qiyin davr, u har qanday sababga ko'rag'azablanishi va jamiyatdagi ahamiyatini har tomonlama isbotlashi mumkin.

Yuqoridagi sabablar ko'p hollarda ota-ona va farzand o'rtasidagi nizolarning kelib Ammo bolalar bilan kelishmovchiliklar manbai ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarda yashiringan. Shuning uchun biz turmush o'rtoqlar o'rtasidagi tushunmovchilik muammosining sabablarini batafsil ko'rib chiqamiz. Bu tabiatan hissiy va psixologik bo'lishi mumkin yoki kundalik muammolar tufayli yuzaga kelishi mumkin. Ko'pincha janjallarning aksariyati hayotdagi o'zgarishlarga moslasha olmaslik, kamroq - yangi sharoitlarga ko'nikishda keskin atmosferani engillashtirishning ob'ektiv usullarining yo'qligi bilan bog'liq.

Umumiy oilaviy nizolarning hissiy sabablari:

•Turli sohalarda norozilik. Bunday psixologik muammo nafaqat sheriklardan biriga salbiy ta'sir qiladi, balki munosabatlarda keskinlikni keltirib chiqaradi va muqarrar janjallarga olib keladi. Hamkorlar o'rtasidagi intim sohadagi muammolar bilan qo'llab-quvvatlanadigan e'tibor va muloyimlikka qoniqarsiz ehtiyoj muqarrar ravishda ajralish va xiyonat haqidagi fikrlarga olib keladi, bu esa bir vaqtlar barqaror munosabatlarni xavf ostiga qo'yadi.

•Turmush o'rtoqlarning oila qurishga psixologik tayyor emasligi. Bu muhim omil insonning yoshiga bog'liq emas, balki uning jamiyatga bo'lgan munosabati va boshqa shaxs uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qobiliyatiga bog'liq. Nikoh holati boshqaning manfaatlariga hamdard bo'lishni va o'zini uning o'rniga qo'yish imkoniyatini talab qiladi. Buni rad etish kelishmovchilikka olib keladi.

Oiladagi nizolarning sabablari: ularni qo'zg'atuvchilarning psixologiyasi va ularning sotsiologiyadagi kelib chiqishi.

•Birgalikda yashashga turlicha qarashlar. Ikkala turmush o'rtog'ining ota-onalari (kimlar hukmronlik qilgan, asosiy daromad kimga bog'liq va boshqalar) tomonidan o'rnatilgan modellar muhim rol o'ynaydi. Agar ular butunlay boshqacha bo'lsa, bu doimiy janjallarga sabab bo'lishi mumkin.

•Shikoyatlaringizni o'z vaqtida bildirmaslik. Bu erda "filning o'lchamiga chivinni puflash" tamoyili qo'llaniladi. Yopilmagan trubkadan o'z vaqtida norozilikni bildirmaslik keyinchalik katta janjalga olib kelishi mumkin.

•Bir-biriga nisbatan hurmatsizlik. Maydalanish paytida hurmat darajasi pasayadi, bu kamsitish va qo'pollikka aylanishi mumkin. Sherikga nisbatan salbiy munosabat, uni tushuna olmaslik har doim janjalga olib keladi.

•Turli xil ma'naviy va axloqiy ko'rsatmalar. Turmush o'rtoqlarning teng bo'lmagan qadriyatlar tizimi oilada ko'plab kelishmovchiliklarni keltirib chiqaradi.

•Temperamentdagi qarama-qarshi xususiyatlar. Odamlar o'rtasidagi individual psixofiziologik farqlar tez-tez to'qnashuvlarga olib kelishi mumkin.

•Ishonchsizlik va hasad. Bir-birini aniqlaydigan va munosabatlarning ishonchli va mustahkam bo‘lishiga imkon bermaydigan ikkita muammo. Agar sheriklardan biri ikkinchisiga ishonchni his qilmasa, bu ko‘plab nizolarga olib keladi.

Oiladagi kelishmovchiliklarning kundalik sabablari hissiy va psixologik sabablar bilan birgalikda quyidagi omillar ham ta’sir qilishini aytib o‘tish joizdir:

•Moddiy muammolar - pul etishmasligi, daromadlardagi sezilarli farqlar, oshirilgan moddiy ambitsiyalar va ularni qondirishning mumkin emasligi.

•Uy-joy bilan bog‘liq qiyinchiliklar - uy-joy etishmasligi, doimiy ko‘chish, xotinning erining ota-onasi bilan yashashi va uyda o‘z vazifalarini bajarmaslik.

•Bolalarni tarbiyalash jarayoni - ta’limning turli uslublari va usullari.

•Yomon odatlar - alkogolizm, giyohvandlik va boshqalar normal turmush tarzini olib borishga imkon bermaydi. Xuddi shu muammo o‘zini o‘zgartirishni istamaslik uchun ham amal qiladi.

Turmush o‘rtoqlarning umidlariga zid ravishda rivojlanayotgan nikohdagi umidsizlik, shuningdek psixologik bilimlarning etishmasligi regressiya va infantil xatti-harakatlar modellarini faollashtiradi, bu munosabatlardagi salbiy o‘zgarishlarga olib keladi va oilani o‘zgartiradi. [2]

Birgalikda yashash jarayonida turmush o‘rtoqlar o‘rtasida ma’lum qiyinchiliklar va to‘qnashuvlar paydo bo‘ladi va bu tabiiy holdir albatta. Ammo baxt uchun kurashishga arziydi, murosaga kelish, bir-biriga g‘amxo‘rlik qilish kerak. Uyda sevgi va o‘zaro tushunish hukmron bo‘lishi va barcha kelishmovchiliklar faqat konstruktiv yo‘nalishda hal qilinishi uchun har bir sherik harakat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oila psixologiyasi. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun o‘quv qo‘llanma. G‘. Shoumarov tahriri ostida. “SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI TOSHKENT-2010

2. Айвазова Д.Г. Семейное неблагополучие в зеркале психологии. Международная научная конференция ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬИ: сборник тезисов / Под ред. Карабановой О.А., Захаровой Е.И., Чурбановой С.М., Васягина Н.Н. - Москва - Звенигород, 30 сентября - 4 октября 2015 г. - 1387 с. ISBN 978 -5-9904052-1-9

3. Roziqova, M. (2023). Baynalminal oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Interpretation and researches, 1(1).

4. Axmadov, N. R., & Roziqova, M. F. (2022). Oilaviy ajrimlar ularning sabablari, ajrimlarning oldini olishning psixologik mexanimzlari. Science and Education, 3(4), 760-764.

5. Roziqova, M. (2024). O'smirlarda ijtimoiy tarmoqlar tasirida yuzaga keladigan muammolar va ularning oldini olish psixologik xizmatning dolzarb vazifasi sifatida. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 41(1), 95-97.
6. Olimjonovna, Z. R. (2024). O 'ZBEK XALQ PEDAGOGIKASI BOLA SHAXSINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILI SIFATIDA. MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH, 3(35), 75-79.
7. Olimjonovna, R. Z. (2024). BOLALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNI SHAKLLANTIRISHDA OTA-ONALARNING O 'RNI. INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024, 3(34), 78-82.
8. Olimjonovna, R. Z. (2024). O 'YIN TERAPIYASI BOLA SHAXSINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM OMILI SIFATIDA. INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024, 3(35), 190-195.
9. Рафикова, Р. А., & Мусаходжаева, М. А. К. (2024). Особенности применения STEAM технологии в преподавании русского языка в начальных классах. *Science and Education*, 5(11), 319-323.
10. Рафикова, Р. А. (2024). Особенности внедрения инклюзивного образования в дошкольных организациях Республики Узбекистан. *Science and Education*, 5(11), 276-280.
11. Roziqova, M., & Moxistarabonu, X. (2024). INKLYUZIV TALIMNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(1), 92-94.
12. КО, К. Z. O. V. Z., & MAXSUS, R. B. KORREKSION MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETILISHI Roziqova Malika Olim qizi.
13. Dilafruz Dadamirzayevna Oribboyeva PSIXOLOGINVESTIKA VA LINGVISTIK KOMPETENSIYA // Academic research in educational sciences. 2024. №CSPU Conference 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psixologinvestika-va-lingvistik-kompetensiya> (дата обращения: 09.02.2025).
14. Oribboyeva, D. D., & Botirova, Z. (2024). Kichik yoshdagi maktab o 'quvchilarida tashkilotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish xususiyatlarining rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 541-544.
15. Oribboyeva, D. (2024). BULLING O 'SMIRLARDA DOLZARB MUAMMO SIFATIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(12), 115-117.
16. Orifboeva, D. D. (2016). O 'QITISH FAOLIYATI JARAYONIDA Stressni oldini olish. *NovaInfo. Ru*, 3(41), 217-220.
17. Dilshoda, I., & Oribboeva, D. D. (2024). AUTIZM NAMOYON BOLISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Journal of new century innovations*, 63(3), 74-77.

18. Қайумов, Б. З. Ў., & Абдурахмонов, О. А. Ў. (2021). ТАЛАБАЛАРДА ШАХСИЙ ВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ФАЗИЛАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ. *Scientific progress*, 1(6), 750-754.

19. Qayumov Baxtiyor. (2024). THE CORRELATION RELATIONSHIP OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN ADOLESCENTS WITH ACHIEVEMENT MOTIVATION. *Next Scientists Conferences*, 1(01), 24-27. Retrieved from <https://nextscientists.com/index.php/science-conf/article/view/261>

20. Baxtiyor, Q. (2024). CREATIVITY AS A RESEARCH SUBJECT IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(07), 76-80.

21. Baxtiyor, Q. (2023). О ‘SMIR SHAXSIDA KREATIVLIKNI SHAKLLANTIRISHDA TA’LIM TIZIMINING O ‘RNI. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 178-183.